

Yunus Emre, Nasrettin Hoca ve Hacı Bektaş Veli Düşüncesinde Hoşgörü, (Haz: Şevket Özdemir), Ümit Yayıncılık Basımevi, Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara-1995, 334 Sayfa)

1995 yılı. UNESCO tarafından "Hoşgörü Yılı" olarak kabul edilmiş, bu karar çerçevesinde de bazı faaliyetler yapılmıştır. Bu faaliyetlerden birisi, Kültür Bakanlığı'nın desteği ve teklifi ile "Bilimsel Ve Kültürel Araştırmalar Vakfı" tarafından yayımlanan Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Hacı Bektaş Veli Düşüncesinde Hoşgörü isimli makaleler külliyatı.

Kitap. Dr. Şevket Özdemir'in koordinatörlüğünde hazırlanmış olup 16 makaleden meydana gelmiştir. Dr. Özdemir'in Sunuş yazısında yer alan "... Ayrıca Anadolu kültürünün çok daha eskilere dayanan mirasını devralarak, bunu yoğuran bu üç düşünce adamı..." ifadesinden de anlaşılacağı gibi Anadolululuk fikri temeli üzerine bina edilmesi endişesi taşıyan kitabın ilk makalesi, Prof. Dr. Emre Kongar'ın "Kültürel Kimlik ve Hoşgörü Sorunu" (s. 11-22) isimli makalesi. Makalede; kimlik, kültürel kimlik, hoşgörü, sivil toplum, özgürlük konuları ile bunların birbirleri ile olan ilgisi işlenmiş.

Kültürel kimliğin mikro milliyetçilik akımını getirmesi itibarıyla globalleşme açısından çelişkiyi de yaratacağı tehlikesine işaret eden yazar, kültürel kimlik arayışlarının çatışmaya meydan vereceğini belirtir. Kültürel kimliğin belirlenmesinin özdeşleştirici ve dışlayıcı yönünde olduğu belirtilen yazıda, kimliklerin hoşgörü ile bir arada yaşayacağı vurgulanır. Yazıda, hoşgörü ve hümanizm kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır ki, hümanizmin saf insan (ilkellik de dahil) arayışı, insanın kendisini keşfi, inançlar karşısında insanın yüceltilmesi noktası gözardı edilmiştir. Kimlik, şahıslara, şahıslardan meydana gelen topluma, kültürleri vasıtası ile kazandırılır ki, onun da sınır koyma, aklileşme, model olanı gösterme gibi unsurları vardır (Sadık K. Tural, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara 1984, s.63). Toplum, toplumu meydana getiren insanların hayatlarını kolaylaştırıcı kültür unsurları ve kültürün çevrelediği kültürel kimlik sayesinde çatışmadan uzaklaşır. Ve daha da önemlisi, kültür ve kültürel bağımsızlık-dolayısıyla kültürel kimlik-insanları hür kılar (Tural a.g.e., s.70).

Yazar devleti tarif ederken "insan-doğa çelişkesinin yol açtığı savaşımdan doğan insan-insan çelişkesinin ortaya koyduğu ideolojinin doğurduğu ve desteklediği bir resmî örgütlenme biçimidir", der.

Bu görüş insan-insan çatışmasından kaçan ve kualsız özgürlük arayan, P. Joseph Proudhon'un, kural/ilke yokluğu (anarşizm) fikrine sığınmasını hatırlatır. Zira yazıda, devletin tekeli veya çoğulculuğu kültürel kimlik ile bir arada düşünülürken muallakta kalır. Ayrıca kültürlerin köleleştiriciliği ve özgürleştiriciliği de tartışılır. Hoşgörünün şüphesiz olarak yorumlanabileceği yazıda kültürel kimliğin

"bireyin özgürlükleri ipotek altına aldığı" da zikredilmektedir. Toplumun prensiplerinin, uymayanları köleleştirmeye kadar götürdüğü ifade edilirken, birbirine zıt olan grupların çoğulculuk ve hoşgörü ile bir arada tutulacağı fikrinin işlendiği yazıda, kültürel kimlik yerine özel kimliğin sivil toplum örgütlerinin demokratikleşmesinin gereği olduğu işlenir. Gruplar kimliğinin ön plâna çıkarıldığı yazıda devletin insan-insan çelişkisi üzerine kurulduğunu ifade eden yazar, kendi prensipleri içinde tüm gelişme ve yenileşmelere açık olan, kendi hürriyetinin başkalarının hürriyeti ile var olduğunun şuurunda olan kültürel kimliği adeta reddetmektedir ki, bu da çatışmayı beraberinde getirir.

İbrahim Ağâh Çubukçu'nun "Yunus Emre'nin Felsefesi ve Hoşgörsü" (s. 23-39) isimli yazısında, Yunus Emre hakkında bilgilerden sonra, tasavvuf düşüncesi verilmiştir. Yazar, Yunus'un hoşgörsü hakkında bilgi verirken Türk tarihinden hareketlerini ve tesirlerini de gözler önüne serer.

Talat Tekin'in "Bir Hoşgörü Havarisi: Yunus Emre" isimli makalesi, hoşgörü kavramının açıklanması ile başlar, hoşgörsüzlük anlayışının hakim olduğu dönemlerle ilgili örnekler verir. Yazının girişinde, Hallac-ı Mansur'un panteist olduğuna dair ifade, panteizmle vahdet-i vücud anlayışının yazar tarafından tefrik edilemediğini göstermektedir. Yine yazıda Maraş ve Sivas hadiselerinin Alevî katliamı olarak gösterilmesi, bir ön yargının ifadesi olarak görülür. Hiç bir insanın tasvip etmeyeceği bu hadiselerin bir din çatışması/kavgası olarak takdim etmek, hoşgörü adına yazılan bir yazıdaki hoşgörsüzlük ifadesidir.

Yunus Emre hakkında yapılan yorumları veren yazar, Sabahattin Eyüboğlu'nun "Yunus'un hiç bir kara kaplı kitabın kölesi olmadığı" fikrinden dolayı O'na katıldığını ifade etmektedir. Ancak, kara kaplı kitap'ta maksat Kur'an-ı Kerim ise yazarın Yunus'u okumasının gereğine işaret etmek zorundayız. Yunus'un;

Halk içinde dirlik düzen dört kitabı doğru yazan

Ağ üstüne kara düzen ol yazılan Kur'an benim

mısraları, O'nun Kur'an'a bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Onüçüncü yüzyıldaki toplu kıyımlardan (?) bahseden yazar, Yunus'un bir güzeli öven güzellemesinden de bahsetmektedir. Yazar, tasavvuf düşüncesini, bu düşüncenin kaynağı olan İslâmiyeti ve Türk kültürünü bilerek Yunus'u bu bilgiler ışığında tahlil etmiş olsa idi, insan güzelliğinin sırrını da keşfedebilirdi.

Şeriata ve bağnazlığa karşı olan Yunus'u anlatan yazar, tasavvuftaki "dört kapı kırk makam" kavramlarını bilmezlikten gelmekte, günümüzde kullanılan politik mesajlar olduğu şiirlerinden anlaşılacaktır. Ancak O'nun şeriata bakışı ile yazarın bakışı arasında büyük fark vardır. Zira, Yunus'taki şeriat, Tanrı'ya ulaşmak için aşılması gereken ilk merhaledir.

Mehmed Fuad, "Yunus Emre'de Hoşgörü" (s.62-92) isimli makalesinde, Yunus'u Marksist perspektifinden ele almış, O'nun yaşadığı dönemde yöneten/yönetilen ayrımının yapıldığı fikrini işleyecek Yunus'un yönetilen-fakir kesimin sesi olduğu üzerinde durmuştur. Tasavvuf üzerinde de duran yazar, Tanrı'nın insanda belirmediğini işlemiş. Oysa ne tasavvufta, ne de Yunus'ta Tanrı'nın insanda belirebileceğine dair işaret bulunmaz. Ancak, insanın Tanrı'nın nurundan yaratıldığına dair bilgiler bulunur ki, bu

da Tanrı'nın insanda zuhuru anlamında değildir. "Din adamları, medreseliler, şeriatçılar insanı hiçe sayan Tanrılarıyla, vergi almaktan, halkı soyymaktan başka bir işe yaramaz olmuş devlet adamlarının yanındadır..." ifadesinde Tanrı ile devlet bir tutularak, tarikatların devlete karşı olduğu fikri işlenmiştir. Oysa, tarikatların, bunların çatısı altında bulunduğu tekke ve zaviyelerin çoğu zaman devlet tarafından desteklendiği bilinmektedir. Hele tarikatların devletle bir addedilen Tanrı'ya karşı tavır almalarını düşünmek abestir. Yazarın, daha sonra Tanrı'yı devletin yanından alıp tarikatların yanına koyması bir çelişki ifadesi olarak görülür. Çağdaş okurların Yunus'taki Tanrısal aşkı; insan aşkı, dost özlemini de arkadaş aşkı olarak görececeklerini ifade eden yazar, bu düşünceleri ile Yunus'u bütün fikirlerinden, inanç dünyasından, yaşadığı devrin şartlarından tecrit ederek günümüze getirmek ister ki, bu istek Yunus'u unutulmaya mahkûm eder. Ayrıca, Yunus'un Türkistan sahasından gelen Türk kültür unsurları ve İslâmîyetin bilgi deryasından beslendiğini bir tarafa bırakarak Anadolu kültürlerine bağlanmak da ilmen ve vicdanen mümkün değildir. Zira Yunus, ne Hitit, ne Lidya, ne de Latin dilini bilmez. Hele onların inançları ile hiçbir münasebeti de bulunmaz.

"Yunus Emre'nin Dünyası ve Hoşgörü" (s. 93-123) isimli makalenin yazarı Mehmet Aydın, Yunus'u Anadolu mozaik halk kültürünün bir temsilcisi olarak görmektedir. Günümüzde kimlik arayışının bir ifadesi olan bu düşünce, Anadolu sahasında Türk kültürünün varlığını -yazarın affına sığınarak- inkâr ve hatta Türk Kültürünün bin yıllık hâkimiyetine tahammülsüzlük olarak yorumlanabilir. Yunus'un din ayırımı aşığını ifade eden yazar O'nun "Yarattığı yetmiş iki dili arada üstün kodu müslümanı" mısramı görmediğinin/görmezlikten geldiğinin ifadesidir. Devlet ve vakıf müesseseleri etrafında subjektif değerlendirmeler yapan yazar, Tanrı'yı da narsist olarak vasıflandırır ki, bu da yazarın ne İslâmîyeti, ne de İslâmîyete sıkı sıkıya bağlı olan Yunus'u anladığını gösterir. Ancak narsist olarak vasıflandırılan Tanrı'nın insana olan sevgisinden dolayı evreni yarattığına dair ifadeler de yazıdaki bilmezliği ve bilmezlikten doğan çelişkiyi gösterir. Bektaşiliğin sistemleşmesinden üç yüz yıl önce yaşayan Yunus'un Bektaşî olarak gösterilmesi de bilmezliğe başka bir örnektir.

Perteve Naili Boratav, "Nasreddin Hoca Fıkralarında Türk, Müslüman ve düpedüz İnsan" isimli makalesinde (s. 124-130), Nasreddin Hoca ismi çevresinde anlatılan fıkraları, "Türk malı olanlar", "müslüman topluluğun malı" ve "Bir yere, şahsa ve dine bağlı olmayan" fıkralar olarak bir tasnif denemesine girişir.

Vecihi Timuroğlu, "Nasrettin Hoca'nın İnsanlaşmış Hoşgörüsü" (s. 131-170) isimli makalesinde, fikirleri ne olursa olsun "Anadolu Türk ekinin" yarattığı bütün değerlerin bizim olduğu fikrini işler. Yergi ve güldürü konusunu işleyen yazar, hoşgörünün inancın tartışılması ile başladığı fikrindedir. Daha da ileri giderek "İslâm toplumlarının usun özgürlüğünü tanımıyorlar" ve "inançların hoşgörüsüz" olduğunu vurgulayan yazar, başta İslâmîyet, İslâmîyetin intişarından sonraki dönemlerde başka dinlere karşı müsamahakâr tavrını bilmemektedir. Hal böyle olunca, Türk ve müslüman bir çevrede yetişen Nasreddin Hoca hakkında isabetli fikirlerin belirtilmesi de mümkün değildir. Hoca'yı "binlerce yıllık Anadolu kültürünün ürünü" olarak değerlendiren yazar, O'nun, zeki, âlim ve devlet adamı olduğunu söyler. Ancak, fıkraların -Nasreddin Hoca'nın kiler de- dinsel baskıya bir karşı çıkış ifadesi olduğunu söyler. Uç örnekler ile fikrini desteklemeye çalışan yazar, örneklerdeki yanlışlığın da farkında değildir. Hal böyle olunca, doğru fikirler beklemek de mümkün olmaz.

Erdoğan Tokmakçıoğlu, "Nasreddin Hoca ve Hoşgörü" (s.171-176) isimli makalesinde, Hoca'nın fıkralarından hareketle O'nun nıvah anlayışının kaynakları ve dünyaya bakışı üzerinde durarak, olaylar karşısında tavrını izah eder.

Ali Püsküllüoğlu "Nasrettin Hoca Adlı Bilge ve Hoşgörü" isimli yazısında (s. 177-178), Nasreddin Hoca'nın dünyanın çeşitli bölgelerinde bilindiğini, ancak O'nun Anadolu'da yetmişmiş bir Türk bilgisi olduğunun gözardı edildiğini ifade ederek, Hoca'nın en belirgin yönünün kendisi ile alay etmesi olduğunu belirtir.

Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak, "Anadolu Heteredoks Türk Sufiliğinin Temel Taşı: Hacı Bektaş-ı Veli El-Horasanî" (s. 185-210) isimli yazısında, Hacı Bektaş Veli konusunda yapılan çalışmalar ve çalışmaların sonuçlarına temas etmiş. Çalışmaların son yıllarda subjektif olduğunu ve zaman zaman tarihi bozma sürecini başlattığı ifade edilen yazıda, bu yönüyle Hacı Bektaş Veli'nin tarihi şahsiyetten mitolojik şahsiyete kaldırıldığı/kaydığı belirtilmektedir. Hacı Bektaş'ın tarihi ve mitolojik/menkabevî şahsiyet olarak ayrı ayrı incelenmesi gerektiği üzerinde duran yazar, bunlardan birincisinin tarihi gerçekçiliğinin, ikincisinin ise inanç gerçekçiliğinin konusu olduğunu söylemektedir. Hacı Bektaş Veli konusunda yapılacak çalışmaların kaynağına temas eden yazar, O'nun tarihi ve menkabevî hayatı hakkında bilgi vererek Abdal Musa ile bağlantısı üzerinde durur.

İsmet Zeki Eyyüboğlu, "Hacı Bektaş Veli'de Hoşgörü" (s. 202-222) isimli yazısında, Hacı Bektaş Veli'nin hayatını ve görüşlerini velâyetname'ye bağlı olarak ele alır ve bu eserdeki görüşlerin -inançlar- itibariyle İslâmiyete uğradığını iddia eder. Makalât'ın Hacı Bektaş Veli'yi kırsal kesimden koparıp varlıklı konaklara göçürdüğü için kesinlikle O'nun olamayacağını ifade eden yazar, bu eserle Hacı Bektaş'ın evren yurttaşlığından çıktığını da belirtir. Buna sebep ise Makalât'ın insanı inançların denetime aldığı hususunu gösterir. Oysa Onüçüncü yüzyıl Anadolu sahası Türk insanı, bir yandan iç, bir yandan dış olaylara karşı mücadele etmekte, bundan dolayı başta inançlara olmak üzere değerlerine sıkı sıkıya bağlı bir yapı göstermektedir. Hacı Bektaş Veli de bunlardan birisi, içinde bulunduğu toplumun lideri olması dolayısıyla da değer yargılarına sıkı sıkıya bağlı olan bir şahsiyettir. Bizim kültür tarihimizde başka "Makalât" isimli eserler bulunmakta ve sadece birisi Hacı Bektaş'a mal edilmektedir. Şu soru akla gelmez mi: Makalât, neden bir başkasına değil de Hacı Bektaş'a mal edilmektedir?

Hacı Bektaş Veli'nin düşünce temellerini Anadolu kültürünün oluşturduğunu ifade eden yazar, Velâyetname'nin menkabevî unsurlarını gözardı ettiği gibi Balım Sultan'ı da yok sayar. Kaldı ki, yazar, Alevîlik-Sünnîlik-İslâm Düşüncesi (İstanbul 1989) isimli eserinde Alevîlik/Bektaşîlik düşüncesinin/inancının başta Anadolu olmak üzere Babil, Asur, Sümerlerin anlayışları gibi çok Tanrılı inançlara bağlamaktadır. Oysa menkıbelerin inançlar/dinler itibariyle ortak motiflere sahip olduğu bilinmektedir (Bkz. A. Yaşar Ocak, *Kültür Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler*, Ankara 1992).

Nejat Birdoğan, "Hacı Bektaş Veli Düşüncesinde Hoşgörü" isimli makalesinde (s. 223-236), Alevîliği Hacı Bektaş Veli'ye isnad ederek ayı bir din olarak kabul eder. Bu düşünce değil Alevî/Bektaşî araştırmacıları, hiçbir Alevî/Bektaşî tarafından kabul edilmez. Kaldı ki, Hz. Ali'nin ismiyle anılan Hacı Bektaş Veli'ye isnad edilen Alevî/Bektaşî kavramlarının temelini İslâmiyet teşkil etmektedir. Panteist bir görüşte izah edilmeye gayret edilen Alevîlik/Bektaşîlik, Bektaşîliğin teşekkülünden önce yaşayan Kaygusuz Abdal (-ki buna dair örnek, Kaygusuz'un Bektaşîliğine dair hiçbir bilginin yer almadığı,

Abdurrahman Güzel'in Kaygusuz Abdal isimli eserinden alınmış.), Yunus Emre: daha sonraki dönemde Nakşî olduğu şiiplerinden anlaşılan Erzurumlu Emrah ve hayatta olan Sefil Selimî de Alevî/Bektaşî olmadıkları halde böyle gösterilmişlerdir. Bundan başka Hz. Ali'nin Tanrısallığından bahsedilip örnek insan olarak gösterilmesi de İslâmiyetin bilinmezlikten gelinmesine işaret eder ki, bilinse veya subjektif değerlendirme yapılmasa örnek insanın ahlâkî ve davranışları itibarıyla Hz. Muhammed olduğu görüldü. Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır ki, Hz.Ali'yi sevmeyen, O'na muhabbet duymayan hiçbir Müslüman düşünülemez.

Bedri Noyan, "Hacı Bektaş Velî Düşüncesinde Hoşgörü" isimli makalesinde (s. 237-279), Bektaşîliği Onüçüncü yüzyıla, Hacı Bektaş Velî'ye bağlayarak insan ve davranışları ile bunların ilahî kaynağına temas eder. Ancak Amentü'deki "hayrihi ve şerrihi" ifadelerinin "'hayrihi ve şerrihi min" şeklinde değiştirilmesinin sebebi hikmetini anlamak mümkün değil. Bektaşîliğin tarihi, ulusal ve ahlâkî yönleri üzerinde duran yazar, kendisinin kaleme aldığı Manzum Kur'an Tercümesi'nden de deliller göstermektedir. Hacı Bektaş Velî'nin düşünce temellerini oluşturan İslâmiyet ve bu çerçevede hoşgörü, verilen şii örnekleri ile de desteklenmiştir.

Ali Sümer, "Hacı Bektaş Düşüncesinde Hoşgörü" isimli makalesinde (s. 271-292), Hacı Bektaş Velî'nin fikri temellerini İslâmiyet ile Türk kültür unsurlarının oluşturduğunu ifade eder. Göktürk Kitabelerinden Yesevî'ye, Kur'an hükümlerinden sünnete kadar geniş bir fikir yelpazesi içinde beslenen Hacı Bektaş Velî, bu fikrî birikim ile insan sevgisini kendine şiar ediniş ve bunun için mücadele etmiştir. Yazı Velayetname'den alınan örnekler ile de desteklenmiştir.

"Hacı Bektaş Velî Felsefesinde Hoşgörü" isimli makalenin (s. 293-313) yazarı Mehmet Yaman, Bektaşîliğin insanları birbirine bağlayan bir felsefe olduğunu ifade ederek Hacı Bektaş Velî ve Bektaşîlik hakkında kısa -menkavebi- bilgiler verir. Hacı Bektaş Velî'nin düşüncelerini verirken Makalât'ın esas alınması isabetli ve kitabı meydana getiren makaleler içinde örnektir. Ancak yazarın Yunus Emre, Kaygusuz Abdal ve Ali Nihat Tarlan'ın Bektaşîliğine dair ibareleri bir yanı sıra ısrarın ifadeleri olarak görülür.

Lütfi Kaleli, "İnsanlık, Hoşgörü Temelinde Değişerek Geliyor" isimli yazısında (s. 313-334), günlük meseleler içinde romantik ifadeler ile kimlik problemini ortaya koyar. Alevîlik/Bektaşîlik konusunda yazdığı kitaplarındaki önyargılı düşünceler bu yazıda da görülür. Şeriat kelimesine takılan, onun etrafından ayrılmayan yazar, şeriatı günümüz siyasî gelişmeleri içinde ele alıp, şüphesiz kendi kimliğinin oluşmasında tesiri olan İslâmiyeti, yayılışından itibaren Arabın yayılcı politikası olarak görür.

Hacı Bektaş hakkında, "kullandığı dil, duyuş ve geliştirdiği kültür bakımından Türktür... ("Alevî-Sünnî İnançlarında Mevlâna-Yunus ve Hacı Bektaş Gerçeği", İstanbul 1993, s. 111) diyen yazar, bu yazısında Hacı Bektaş Velî'nin Türk olmaktan ziyade Anadolu kültürü ile beslendiğini söyler. Bu, çelişkiden öte kasıttır. Kur'an'ın tahrif edildiğine dair yanlış bilgiler, uygulama ve yorumlar ile Kur'an hükümlerini karıştırmadaki ustalık hayret verici bir bilmezliktir. Arap emperyalizminden Yunus ve Kaygusuz'un Bektaşîliğine, Cumhuriyet idaresinin kuruluşundan cami yapılmasına, Atatürk'ten rakı sofralarına, cuma namazından cinayetlere kadar çeşitli konulara kendi mantığı içinde temas eden yazar, hoşgörü yılında, hoşgörü adına yayımlanan bu yazısı ile hoşgürsüzlüğe bir örnek teşkil eder.

"Yunus Emre, Nasrettin Hoca ve Hacı Bektaş Velî Düşüncesinde Hoşgörü" isimli makaleler külliyatı, Kongar, Çubukçu, Boratav, Püsküllüoğlu, Ocak, Yaman, Sümer ve Noyan'ın yazıları dışında çoğu zaman ön yargılı, Türk kültürünün Anadolu'dan önceki devrini inkârcı, zaman zaman reddeden,

eser, şahıs, devir ve şartlarını dikkate almadan kendi düşünceleri doğrultusunda kaleme alınmış yazılardır. Yukarıda isimlerini saydığımız yazarların yazıları ise, okuyucu ister tasvip etsin, ister etmesin, ilmî endişe taşıyan, emek mahsulü yazılardır.

Hoşgörü gibi muğlak bir ifadenin çevresinde sürüklenen fikirler, hoşgörüyü bir anlam yüklemeyen biter. Ortak kanaat, Hacı Bektaş Velî, Yunus Emre ve Hasreddin Hoca'nın engin bir hoşgörüyü sahip oldukları yönündedir. Hasreddin Hoca'nın güldürücü, mizahî, komik yönü (?) (Hocanın nüktedanlığı ile bkz. Sadık K. Tural, "Nekre ve Nükte Kavramlarının Kültür İçindeki Yeri ve Fonksiyonları", Fikrî ve Felsefî Yönleriyle Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Konya 1991, s. 52-56) işlenip, O'nun içtimaî tenkid, iç hesaplaşma, hele toplumun iç hesaplaşması ile ilgili bir inceleme O'nun hoşgörü sınırı içinde kalmayıp oldukça katı olduğunu ortaya koyacaktır. Zira Hoca'nın nüktelerinde gülmek/güldürmek ve ders vermektir.

Yunus'un hoşgörüsü ise kendi prensipleri içinde ele alınmalıydı. Yunus'un prensiplerini Kur'an belirler. O da bu sınırlar içinde düşünür ve davranır. Yoksa Yunus kendi gibi düşünmeyenlere şu nasihat-te bulunur mu?

İy kendözin bilmeyen söz manisin anlamayan

Hak varlığını isterisen uş ilmiile Kur'an'dadır

Yunus insandır ve müslümandır. Müslüman olmanın üstünlüğünü söylemekten de çekinmez:

Yaratdı yetmiş iki dili arada üstün kodı müslümanı

Gayrıdır her milletden bu bizim milletimiz

Hiç dinde bulunmadı din ü diyânetimiz

Hacı Bektaş Velî de prensiplerini İslamî ölçülerle belirler. Makalât'ta insanları iyi/olumlu-kötü/olumsuz diye iki gruba ayıran Hacı Bektaş Velî, iyi/olumlu olanın kendisini Tanrı'ya vermiş, Kur'an ve sünnet esasları içinde yaşayanlar, diğer grubu ise şeytanî arzulara bağlı olarak yaşayanlar olarak görür ve onları aşağılar (Bkz. İsmet Çetin, "Hacı Bektaş Velî'nin İnsan Anlayışı", *Birlik-Dirlik*, Sayı 1, Haziran 1994, s. 43-48).

Şahıslar ve fikirleri, buldukları dönem, dönemin şartları, fikrî temelleri ile tezahürleri itibariyle incelenmelidir. Bu incelemelerde hareket noktası, doğru bilgiler vermek olmalıdır. Menkabevî bilgiler, şahısların yaşadığı dönem öncesi mistik ve etik bilgiler ile daha sonraki dönemde halk muhayyilesinin kattığı unsurları bünyesinde barındırır. Bundan dolayı menkabevî bilgiler çoğu zaman isabetli sonuca götürmezler. Daha çok romantik yaklaşımların ifadesi olarak ortaya çıkan bu tür görüşler, okuyucuyu bilgi yanlışına götürdüğü zaman tehlikeli olacaktır.

DR. İSMET ÇETİN

Gazi Üniversitesi

Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi